בס"ד

הרב אלון עטיה/פרשת משפטים

פתיחה: השאלות על פרשת משפטים "בעזרת השם יתברך, פרשת משפטים. ויש בספר 'מעיין גנים' כמה תמיהות, שייתכן שהקהל הקדוש שאל את עצמו את השאלות האלו :למה החמירה התורה כל כך הרבה בעונשו של הגנב? אם אין לו [לשלם] ונמכר בגניבתו. הרי מכל התרי"ג מצוות מצאנו מצוות חמורות מאוד, עד כדי כך שרבותינו אמרו שעל כל התורה כולם אומרים לו לאדם 'יעבור ואל יהרג', חוץ מ-3 עבירות חמורות (עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים)... אבל בכל התורה כולה לא ראינו שאדם אם לא יכול עכשיו לעשות מה שצריך – בוא תמכור אותו לעבד. פה אנחנו מוכרים אותו לעבד, וודאי שזה לא מכובד, אלא זו השפלה גדולה שיש לו. אז זו שאלה ראשונה: למה כאן בית דין מוכרים יהודי לעבד?

שאלה שנייה, חמורה לא פחות, הוא שואל: כמה אנשים בימי השובבי"ם הולכים בתי כנסיות, בתי מדרשות, לעשות תיקוני שובבים, תיקון לפגם הברית... והנה פה לכתחילה, באישור התורה, אתה מתיר לרבו לתת לאותו עבד עברי – שחייב בכל המצוות וכל התורה – שיישא שפחה כנענית וייתן לו ולדות? בשביל שהאדון הזה רוצה עבדים קטנים, הוא רוצה ולדות, אתה מפקיע מיהודי את הקדושה שלו ואתה נותן לו להתחבר ב'בת אל נכר'? איך הדבר הזה נכנס בשכל האנושי"?

השאלה השלישית: סוד הכסף "שאלה שלישית, יותר חמורה משתי הראשונות. הוא שואל: למה יש לכסף חן כזה גדול? עד כדי כך שבכל גיל שאדם יהיה, ככה זה נראה... תבוא תגיד לו רוצה מיליון דולר? בטח הוא שמח, רק מההצעה הוא שמח... אפילו אם הוא לא יכול עכשיו לעשות את כל התאוות שהכסף יכול לתת, זה לא משנה. אפילו שהכסף כשלעצמו הוא לא מטרה, הוא אמצעי ...לפני חושב חמש שנים עברו, פגשתי יהודי שהיה מתגורר לידינו, היה בן 82-83. ראיתי אותו שמח. אמרתי לו: 'שלום אדון פלוני, מה קרה כבודו שמח ככה?'. אומר: 'שנים אני מחכה לקבל אישורים לבנות, קיבלתי אישור לבנות עוד שלוש קומות'. אמרתי לו: 'כמה זמן זה יקח?'. אומר: 'אני מאמין שתוך חמש שנים זה יהיה מוכן... ויהיה לי עוד הכנסה'. אמרתי לו: 'לבריאות... מה תעשה ב-50 אלף?'. אומר: 'אני עוד לא יודע, קודם כל שיבוא .'לא עברה שנה והוא שבק חיים לכל חי. אבל איזו שמחה הייתה לו! שואל הרב: תגיד, מה יש בכסף שככה אוהבים אותו"?

תשובת הילד ותשובת החכמים "אז אני זכיתי בקטנותי לכוון לשאלה של הרב... הייתי ילד קטן, אבל ראיתי וקלטתי כבר את המהלך של הכסף... אז באתי לאבי מורי, רבי ישי יחיה, אמרתי לו: 'אבא, למה כולם רוצים כסף?'. מה הוא יגיד לי, ילד קטן? אז הוא אמר לי: 'כשהשם ברא את העולם... ברא שמיים, שמש, ירח... ואז הוא ברא את הכסף. הכסף השתחווה, אמר לו תודה רבה שבראת אותי. מה, השתחווית לי? אתה ידעת להגיד תודה? אני גוזר שכולם ישתחוו לך ויגידו תודה שיקבלו אותך'. טוב, זו תשובה לילד קטן .מה התשובה האמיתית? מה העומק? לא משנה מי יהיה... כמה הזהירו רבותינו מהשוחד, אפילו לגאוני עולם שהתורה מעידה שהם חכמים... שוחד יעוור עיני חכמים. אנשים גדולים, קדושים... רק רואה את השטרות, את המרשרשים... כסף יש לו חן מיוחד. שואל הרב: מה זה"?

הסבר קבלי: כסף מלשון כיסופים "אומר הרב, תדע סוד גדול. הוא אומר: כסף, כשמו כן הוא. לשון הקודש ידוע שהיא שפה אלוקית, זה לא שפה הסכמית... לקחת את האות א', חיברת אותה לאות ב' – זה אור אלוקי שמתגלם באות א' ואור אלוקי שמתגלם באות ב', וזה יוצר מציאות של 'אב'. כך אומר מרן הבן איש חי... אדם מדבר דברי תורה, בונה עולמות ...אומר הרב: כסף נקרא כך כי הוא לשון **כיסופים** .לא לחינם הכל כוספים לו. אבל הם לא כוספים לממד הגשמי שיש בו, שהרי אדם לא יכול לאכול כסף... אז זה לא חיים. ואף על פי כן"...

סיפור אישי: לעילוי נשמת חמי, יוסף בן עזרא וברכה)"כאן הרב מקדיש את השיעור לעילוי נשמת חמיו ומספר עליו (מורי חמי, הוא בגיל שמונה... קיבל פוליו, מחלת ילדים שהייתה משתוללת אז, ומאז הוא ככה נלחם חזק מאוד להיות דבק באלוקים למרות כל מה שעבר וילדות קשה... האבא שלו נפטר צעיר, היה צריך לעזור לאמא שלו האלמנה... לימים נכנסה בו אהבת התורה, כמו שכתוב בזוהר ש'כשהגוף מבוטש אז האור של הנשמה מפציע'. ואז הוא התחיל ללמוד, ויושב ולומד ואחרי זה מלמד ברוך השם .ב-20 שנה שאני מכיר אותו... ראיתי אדם שכל כולו ייסורים... ואף פעם הוא לא ויתר ולא אמר 'אני לא יכול'. תמיד החברותא שלו סיפר... הוא היה נאמן למרן רבנו עובדיה ללכת לשיעורים שלו... ואחרי זה לבנו חכם יעקב יוסף ...הוא מעולם לא ויתר לעצמו לצאת ולהתפלל אפילו שהיד השתתקה... יהודי שבא לסעוד אותו סיפר השבוע: 'גזזתי לו ציפורניים... פתאום אני רואה שיש מלא דם... גזרתי לו את הבשר. אמרתי לו: חכם יוסף, גזרתי לך את הבשר! אמר לי: לא נורא, לא קרה כלום'. אוי ואבוי לנו... והוא? מידות ואצילות נפש .דבר שאני כן זוכר: מעולם הוא לא התחיל קידוש עד שלא קיבל רשות מאשתו... הוא לא טועם עד שהיא יושבת ...אמרתי להם בבית האבל: אדם נלחם בתאוות עד גיל 120. תאוות ממון, נשים, כבוד, אכילה. הוא היה משולל מזה. מגיל שמונה נלחם בפוליו, הוא היה עסוק בלשרוד כל החיים. אין זמן לתאווה... אוכל היה אסור לו מתוק כי הוא סוכרתי,

אסור מלוח כי זה מזיק לו... אז גם כבוד לא היה כי הוא כבר נהיה סיעודי... ותמיד שמח... שום תאווה לא נשארה – רק נשמה. כולו נשמה. היה נפטר 35 קילו... עבד חסיד מן הארץ."

חזרה לסוד הכסף: אור אלוקי ונפש "טוב, נחזור לכסף... אומר הרב, שהכסף כשמו כן הוא – למה הוא כיסופים? אומר הרב: תדע שהכסף זה **אור אלוקי** שמגיע ומשתלשל ממקום גבוה מאוד. כשיורד לפה למטה הוא מתגשם באותם מטבעות שאנחנו רואים .יש מושג ביהדות: 'איהו לא חזה – מזלייהו חזה'. יש דבר שהגוף לא מצליח לזהות, אבל הנשמה קולטת. כשהנשמה רואה ממון... היא רוצה להידבק בו. זה פלא... למה אתה רוצה קרבה לאותו עשיר? לא מובן. אומר הרב: נכון, זה לא מובן מבחינה גשמית שכלית, אבל תדע – באלוקות, במהות הנשמות, הנשמה יודעת שהכסף זה אור אלוקי גדול .כתוב בפרשת עקב: 'את כל היקום אשר ברגליהם'. מה זה? דרשה הגמרא: 'זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו'. אומר הרב: לא מעמיד את האדם פשט... אלא כל **קומת האדם** עומדת כשיש לאדם עוד כסף. 'וישא יעקב רגליו' – כיוון שהבטיחו הקדוש ברוך הוא, נעשה קל ברגליו. הלב שמח מדבר גשמי, כי הוא מרגיש את האלוקות שיש באותו דבר."

הקשר בין הנפש לממון: פכים קטנים וגניבת נפשות "לכן, אדם שנפטר משאיר ממון לילדיו – הוא משאיר חלקי אור, חלקי נפש ששייכים אליו. ואז יש לו קורת רוח מזה שבניו מקבלים את אותו ממון. זו הסיבה שיעקב אבינו חזר על 'פכים קטנים' – כי ממונו של אדם משתלשלת נשמתו גם לאותו ממון, גם לרכוש, אז הוא חזר על פחים קטנים שלא יתפזר שום דבר.

זו הסיבה שכשאדם גונב ממון, אומרת הגמרא, הוא פוגע לא רק בנגזל מבחינה גשמית, אלא גם 'גונב את ילדיו'. הנפש של האדם תלויה בממון. זו הסיבה שאדם ילך לבתי דין של דתיים... יראה כמה תביעות פלוני מול אלמוני על כסף. אתה תגיד: 'לא חבל? דיון מספר 15, כמה ימי עבודה הפסדת על זה? הוא גנב אותי... טוב די, תמחל לו כבר'. עדיין המשיח צריך לבוא? 'לא, גם שמשיח יבוא אני לא מוחל .'אומר הרב: למה הפגיעה של האנשים כשזה כסף זה פגיעה כזאתי חמורה? אומר: כי כשגונבים מהאדם ממון, נחסרים ממנו חלקי נפש ('כי אליו הוא נושא את נפשו')".

מאמר מוסגר: הקושי האמיתי למחול על גזל "אני פותח סוגריים מרובעות בשבילי (עגולות בשביל מי שלא גורס... אני אומר מקום שלי). לי קשה עם זה שיבוא מישהו יגיד לי: 'הרב, הוא גנב אותי', הייתי אצל איזה רב אמר 'תמחל'. מי יודע? אולי אתה צריך לקבל סרטן, תגיד לו תודה [שהכסף הלך ככפרה]. אומר לו: 'הרב, 10 מיליון גנב אותי!'. לא שווה סרטן? שווה. נכון? אז תמחל. אמרתי לו: 'בסדר .'אגיד לך את האמת? אני לא יכול להגיד למישהו 'תמחל'. מעולם לא גנבו לי 10 מיליון... נראה לי שאם היו גונבים מיליון, נראה לי שהיה לי כואב. צריך להיות מקורקעים, שתי רגליים על הקרקע, לא לרחף להגיד 'כן תמחל, לא נורא, זה הכל מהשם'. אם אני אגיד לו דבר כזה – אז בוידוי של רב ניסים גאון בכיפור אנו אומרים 'היינו וותרנים בממון אחרים וקמצנים בממוננו.'

אני לא מסכים שיעבדו עליי ב-20 גרוש, אני אוותר לו על מיליון? זכותך להיות בתרעומת... מותר או אסור הלכתית ללכת לבית דין זה עוד עניין, אבל בנפש? למחול בלב שלם? שאין לך כלום עליו? אתה מסוגל להתפלל עליו לאהוב אותו באמת כאילו לא קרה כלום?... אני רואה אנשים עבדו על הפרנסה שלהם, גנבו אותם ב-50 אלף, הוא לא נרדם בלילה. אז תמחל? אני לא יכול למחול ככה על הממון שלהם. סגרתי סוגריים".

פתרון החידה: למה הגנב נמכר לעבד ומקבל שפחה" ?למה פרשת משפטים מלאה בדיני ממונות, ומוכרים בן אדם על כסף שאין לו לשלם ('נמכר בגניבתו')? אומר הרב: ברגע שגנבת כסף – גנבת נפשות. מידה כנגד מידה. נחסרו חלקי נפש ממך. כל כך ירדת בחלקי הנפש כשגנבת, שאתה מותר בשפחה כנענית. מותר לו אפילו להביא ולדות, ואז אלה הילדים שהוא הוליד והוא נקשר אליהם (אפילו שהם מגויה) – אומר לו הקב"ה: 'זהו! הצער שיש לו אחר כך בנפש מזה שהוא נפרד מאותם ילדים [בסוף העבדות], יתקן את חלקי הנפש שנחסרו לו .'זה פלא. למה? כי לממון יש כוח להשלים חלקי נפש".

הממון כמרפא לנפש: משה רבנו ויציאת מצרים "כתוב שאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על גיבור, חכם ועשיר. מה קשור עשיר? כמה גדולי עולם היו בלי כסף... אלא כתוב ברבותינו, שאחרי חטא העגל נשברה נשמתו של משה רבנו, כאב לו מאוד. היה צריך להשלים לו את הנפש. איך נשלים לו? אמר לו השם: 'פסול לך' – קיבלת את פסולת הלוחות (ספיר). זה ממון! הממון הזה זה אור אלוקי שמשלים את הנפש, אתה תהיה עכשיו שלם, תחזור חזרה . וכשאתה צריך להרגיע את אברהם אבינו [בברית בין הבתרים], אמר לו: 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". איזה מין רוגע זה? מה אכפת לי שיצאו עם כסף? מסכנים, שבורים! אומר: אל תדאג, ישברו אותם בעבודה, הנפש תישבר – איך אני משלים להם את זה? כסף".

התאווה הטבעית לממון "לכן אדם מתקשרים אליו ממפעל הפיס... הוא ישר מחייך. מספיק שאדם 'רוצה'. אדם אוהב ממון וזה טבעי. אני יודע שאסור להגיד את זה... בבית כנסת אתה אומר למישהו 'אתה רוצה כסף?' – 'מה? כולם רוצים'. לא שאלתי כולם, שאלתי אותך. אל תשקר, זה הכל בסדר, אתה יכול להגיד 'אני רוצה כסף'. למה? ככה יש בנפש אהבה לכסף . כותב רבי נחמן: אפילו התאווה הכללית (תאוות נשים) קטנה מתאוות ממון, שבממון קונים תאווה כללית... אז כולם הבינו מה זה כסף. נכון שזה קשה לנצח את התאווה הזו... אבל לא צריך לשקר ולהגיד 'אני לא רוצה'. גדולי עולם היו מנותקים מזה, אולי אנחנו ברמה הפשוטה... שורטים לו את הרכב – 'וואי וואי איזה תביעות'. צריך להיות שתי רגליים על הקרקע".

הסיפור על רבי אברהם הכהן מג'רבה "היה רבי אברהם הכהן מג'רבה, מסופר בספר 'פלאי הצדיקים'... הוא היה ראב"ד מקודש בג'רבה. בתקופה הזאת היה עוני מופלג. הם נתנו לו מקופת הקהל כמה פרוטות להחיות את נפשו, אבל המשפחה גדלה. הוא קרא לראשי הקהל וביקש תוספת. אמרו לו: 'הרב, הקופה ריקה'. התחיל הרב לבכות, אמר: 'השם יודע שלא הייתי פונה, אבל הנפש כבר לא יכולה לסבול את זה, אין להם מה לאכול .'עובר שבוע, שבועיים, חודש, חודשיים – פתאום רואים שהגשמים הפסיקו. באים אליו: 'רבנו, מה עם הגשמים?'. אמר: 'איזה גשמים? אנחנו מחכים פה למטה לשפע של כמה פרוטות להחיות נפשות, אתם מדברים איתי על גשמים?'. הם הבינו שהגשמים נעצרו בסיבתו, אבל אמרו שבאמת אין להם.

אחרי שלושה חודשים ראשי הקהל הוזמנו למלך... המלך אמר להם: 'אצלי כתוב בספר הזכרונות שכשיש עצירת גשמים היהודים הולכים לרב שלהם והוא עושה מופת ויורד גשם... יש לכם רב?'. אמרו כן. 'אז שיוריד גשם'. אמרו לו: 'אבל הגשמים נעצרו בגללו'. המלך התעניין וביקש לשמוע. סיפרו לו שהרב רעב ללחם וביקש תוספת ואין להם .שלח המלך כרכרה והביא את הרב. המלך שאל אם זה נכון שהגשמים בגללו, הרב ענה: 'אני לא אתפלא אם כן. למה להביא שפע לעולם אם השפע לא מגיע לאן שצריך?'. המלך ביקש שימחל להם, הרב אמר: 'אני לא מקפיד עליהם, אני בצער בנפש, חסר לי שפע לילדים .'המלך קרא לשר האוצר, אמר לו: 'כמה הרב ביקש? תן לו פי שלוש כל חודש!'. שילם לו שנתיים מראש. אמר לו המלך: 'עכשיו תביא גשם'. הרב אמר: 'בעזרת השם'. המלך נתן לו את הכרכרה כדי שהגשם לא יעכב אותו.

הרב עמד בצד, התפלל, ותוך דקות התחיל מבול... המלך בא לרב, כרע ברך ואמר: 'אלוקיכם אמת .'אמר לו הרב: 'הכסף זה חלקים של נפש".'

סיכום: זהירות בממון אחרים "לכן העולם רודף אחרי כסף בכל גיל... המכשיר מתחיל לצפצף בבית חולים כששומע על ביטוח לאומי... כסף זה חלקי נפש .לכן גנב נמכר – כי הוא החסיר לעצמו ולנגזל חלקי נפש, הוא ירד למדרגה נמוכה מאוד ולכן מותר בשפחה כנענית כדי לתקן דרך הצער .הזהירו רבותינו מאוד מגזל... שאדם לא יגיד 'לקחתי קצת שמפו במקווה', 'כולה פרוטה'. אולי השמפו הזה יקר? איזה פחיתות זו בנפש? יצאת מגבול של טהרה לגבול של טומאה... גזל לא נגמר בממון, זה חינוך בנפש. שאדם יהיה שמח במה שבורא עולם נתן לו – 'זה שלי, תודה רבה .'ממון זה דבר גבוה מאוד. תיזהר בממון שלך שיהיה ביושר, וממון של אחרים – זה אש, לא נוגעים בו. גם אם הבוס שלי... אין מצווה לגנוב מהעשירים. אדם ששומר על ממון חברו, שומר על הנפש שלו .יהי רצון שנזכה כולנו למעשר, ואם גזלנו בגלגול הזה או אחר שנדע להחזיר ולהתפייס, ונזכה לגאולת עולמים במהרה בימינו, אמן".